HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

26 martie 2019*

„Trimitere preliminară – Protecția consumatorilor – Directiva 93/13/CEE – Articolele 6 și 7 – Clauze abuzive în contractele încheiate cu consumatorii – Clauză privind scadența anticipată a unui contract de împrumut ipotecar – Declararea caracterului în parte abuziv al clauzei – Competența instanței naționale în prezența unei clauze calificate drept «abuzivă» – Înlocuirea clauzei abuzive cu o dispoziție de drept național”

În cauzele conexate C-70/17 și C-179/17,

având ca obiect cereri de decizie preliminară formulate în temeiul articolului 267 TFUE de Tribunal Supremo (Curtea Supremă, Spania), prin decizia din 8 februarie 2017, primită de Curte la 9 februarie 2017, și, respectiv, de Juzgado de Primera Instancia nº 1 de Barcelona (Tribunalul de Primă Instanță nr. 1 din Barcelona, Spania), prin decizia din 30 martie 2017, primită de Curte la 7 aprilie 2017, în procedurile

Abanca Corporación Bancaria SA

împotriva

Alberto García Salamanca Santos (C-70/17),

și

Bankia SA

împotriva

Alfonso Antonio Lau Mendoza,

Verónica Yuliana Rodríguez Ramírez (C-179/17),

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul K. Lenaerts, președinte, doamna R. Silva de Lapuerta, vicepreședintă, doamna A. Prechal, domnii M. Vilaras și F. Biltgen, doamna K. Jürimäe și domnul C. Lycourgos, președinți de cameră, și domnii E. Juhász, M. Ilešič, E. Levits, L. Bay Larsen, D. Šváby și S. Rodin (raportor), judecători,

avocat general: domnul M. Szpunar,

grefier: doamna L. Carrasco Marco, administratoare,

* Limba de procedură: spaniola.

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 15 mai 2018,

luând în considerare observațiile prezentate:

– pentru Abanca Corporación Bancaria SA, inițial de J. Massaguer Fuentes și de C. Vendrell Cervantes, abogados, și ulterior de D. Sarmiento Ramírez-Escudero, abogado;

– pentru Bankia SA, de J. M. Rodríguez Cárcamo și de A. M. Rodríguez Conde, abogados;

– pentru guvernul spaniol, de M. J. García-Valdecasas Dorrego, în calitate de agent;

– pentru guvernul maghiar, de M. Z. Fehér, în calitate de agent;

– pentru guvernul polonez, de B. Majczyna, în calitate de agent;

– pentru Comisia Europeană, de J. Baquero Cruz, de N. Ruiz García și de A. Cleenewerck de Crayencour, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 13 septembrie 2018,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererile de decizie preliminară privesc interpretarea Directivei 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO 1993, L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273), în special a articolelor 6 și 7 din aceasta.

2 Cererea de decizie preliminară în cauza C-70/17 a fost prezentată în cadrul unui litigiu între Abanca Corporación Bancaria SA, pe de o parte, și domnul Alberto García Salamanca Santos, pe de altă parte, cu privire la consecințele care trebuie deduse din constatarea caracterului abuziv al clauzei privind scadența anticipată cuprinse la punctul 6 bis din contractul de împrumut cu garanție ipotecară încheiat între aceste două părți.

3 Cererea de decizie preliminară în cauza C-179/17 a fost prezentată în cadrul unui litigiu între Bankia SA, pe de o parte, și domnul Alfonso Antonio Lau Mendoza și doamna Verónica Yuliana Rodríguez Ramírez, pe de altă parte, cu privire la cererea de executare ipotecară, aflată pe rolul instanței de trimitere, referitoare la un bun ipotecat ca garanție a plății unui împrumut.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

4 Al douăzeci și patrulea considerent al Directivei 93/13 prevede că „autoritățile judiciare sau administrative din statele membre trebuie să aibă la dispoziție mijloace adecvate și eficace pentru a împiedica aplicarea în continuare a clauzelor abuzive în contractele încheiate cu consumatorii”.

5 Articolul 1 alineatul (1) din această directivă prevede:

„Scopul prezentei directive este de apropiere a actelor cu putere de lege și actelor administrative ale statelor membre privind clauzele abuzive în contractele încheiate între un [profesionist] și un consumator.”

6 Articolul 3 din directiva menționată are următorul cuprins:

„(1) O clauză contractuală care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului.

(2) Se consideră întotdeauna că o clauză nu s-a negociat individual atunci când a fost redactată în prealabil, iar, din acest motiv, consumatorul nu a avut posibilitatea de a influența conținutul clauzei, în special în cazul unui contract de adeziune.

[…]”

7 Articolul 6 alineatul (1) din aceeași directivă prevede:

„Statele membre stabilesc că clauzele abuzive utilizate într-un contract încheiat cu un consumator de către un [profesionist], în conformitate cu legislația internă, nu creează obligații pentru consumator, iar contractul continuă să angajeze părțile prin aceste clauze, în cazul în care poate continua să existe fără clauzele abuzive.”

8 Potrivit articolului 7 alineatul (1) din Directiva 93/13:

„Statele membre se asigură că, în interesul consumatorilor și al concurenților, există mijloace adecvate și eficace pentru a preveni utilizarea în continuare a clauzelor abuzive în contractele încheiate cu consumatorii de către [profesioniști].”

Dreptul spaniol

9 Articolul 1124 din Código Civil (Codul civil) are următorul cuprins:

„Posibilitatea de a rezilia contractul este considerată implicită în contractele sinalagmatice, în cazul în care una dintre părți nu își îndeplinește obligațiile.

Partea prejudiciată poate alege între a solicita executarea obligației și rezilierea contractului, cu repararea prejudiciului și plata de dobânzi în ambele cazuri. Aceasta poate solicita de asemenea rezilierea chiar și după ce a optat pentru executarea obligației, în cazul în care aceasta din urmă nu este posibilă.

Instanța dispune rezilierea solicitată în cazul în care nu există motive întemeiate care o autorizează să acorde un termen.”

10 Potrivit articolului 1303 din Codul civil:

„Odată constatată nulitatea unei obligații, părțile contractante trebuie să își restituie reciproc bunurile care au făcut obiectul contractului, fructele acestora și prețul însoțit de dobânzi, cu excepția cazurilor prevăzute la articolele următoare.”

11 Articolul 1857 alineatul 1 din acest cod prevede că o condiție esențială a contractelor ipotecare este ca acestea să fie constituite „pentru garantarea unei obligații principale”.

12 Articolul 1858 din codul menționat prevede:

„[…] un [alt] element esențial al acestor contracte constă în aceea că, din momentul în care obligația principală este scadentă, bunurile care constituie gajul sau ipoteca pot fi vândute pentru a-l satisface pe creditor.”

13 Potrivit articolului 1876 din același cod:

„[…] [i]poteca supune direct și imediat bunurile pe care este pusă, oricare ar fi posesorul acestora, executării obligației în vederea căreia ea a fost constituită cu titlu de garanție.”

14 Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil (Legea 1/2000 privind Codul de procedură civilă) din 7 ianuarie 2000 (BOE nr. 7 din 8 ianuarie 2000, p. 575) (denumită în continuare „LEC”) a fost modificată prin Ley 1/2013 de medidas para reforzar la protección a los deudores hipotecarios, reestructuración de deuda y alquiler social (Legea 1/2013 privind măsuri pentru îmbunătățirea protecției debitorilor ipotecari, restructurarea datoriilor și închirierea de locuințe sociale) din 14 mai 2013 (BOE nr. 116 din 15 mai 2013, p. 36373), prin Real Decreto-Ley 7/2013 de medidas urgentes de naturaleza tributaria, presupuestaria y de fomento de la investigación, el desarrollo y la innovación (Decretul-lege 7/2013 privind măsuri urgente de natură fiscală și bugetară și de stimulare a cercetării, a dezvoltării și a inovației) din 28 iunie 2013 (BOE nr. 155 din 29 iunie 2013, p. 48767), ulterior prin Real Decreto-ley 11/2014 de medidas urgentes en materia concursal (Decretul-lege 11/2014 privind măsuri urgente în materie de faliment) din 5 septembrie 2014 (BOE nr. 217 din 6 septembrie 2014, p. 69767).

15 Articolul 693 alineatul 2 din LEC, în versiunea în vigoare la data semnării contractelor de credit ipotecar în discuție în litigiile principale, prevedea:

„Totalitatea capitalului și a dobânzilor datorate poate fi solicitată dacă a fost convenită scadența întregii datorii în caz de neplată a uneia dintre ratele convenite, iar acest acord este înscris în registru.”

16 Potrivit articolului 693 alineatul 2 din LEC, privind exigibilitatea anticipată a datoriilor cu plată fracționată, în versiunea sa ulterioară semnării contractelor în discuție în litigiile principale:

„Se poate solicita întreaga sumă datorată cu titlu de capital și de dobânzi dacă s-a convenit declararea exigibilității integrale în cazul neplății a cel puțin trei rate lunare fără ca debitorul să își fi îndeplinit obligația de plată sau în cazul neplății unui număr de rate care echivalează cu neîndeplinirea de către debitor a obligației sale de plată pentru o perioadă cel puțin egală cu trei luni și cu condiția ca această clauză să fie inclusă în actul de constituire a creditului și în registrul corespunzător.”

17 Articolul 695 din LEC, referitor la procedura de contestație la executarea ipotecară, în versiunea ulterioară semnării contractelor în discuție în litigiile principale, are următorul cuprins:

„1. În procedurile reglementate în prezentul capitol, contestația la executare formulată de debitorul urmărit nu este admisă decât dacă se întemeiază pe următoarele motive:

[…]

4) caracterul abuziv al unei clauze contractuale care constituie temeiul executării sau care a determinat suma exigibilă.

2. În cazul introducerii contestației prevăzute la alineatul precedent, grefierul instanței procedează la suspendarea executării și citează părțile pentru a compărea în fața instanței care a dat ordonanța de executare. Citarea trebuie să aibă loc cu cel puțin 15 zile înaintea ședinței în cauză. În cadrul acestei ședințe, instanța ascultă părțile, examinează înscrisurile prezentate și adoptă decizia adecvată, sub forma unei ordonanțe, în cursul celei de a doua zile.

3. […]

În cazul în care se admite al patrulea motiv, încetarea executării este pronunțată atunci când clauza contractuală constituie temeiul executării. În celelalte cazuri, executarea continuă înlăturând aplicarea clauzei abuzive.

4. Decizia prin care se dispune încetarea executării sau neaplicarea unei clauze abuzive ori respingerea contestației pentru motivul prevăzut la alineatul 1 punctul 4) al prezentului articol poate fi atacată cu apel.

În afara acestor ipoteze, deciziile pronunțate cu privire la contestația prevăzută de prezentul articol nu sunt supuse niciunei căi de atac, iar efectele acestora se limitează exclusiv la procedura de executare în cadrul căreia au intervenit."

18 Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (Decretul legislativ 1/2007 privind adoptarea textului consolidat al Legii generale privind protecția consumatorilor și a utilizatorilor și al altor legi complementare) din 16 noiembrie 2007 (BOE nr. 287 din 30 noiembrie 2007, p. 49181), astfel cum a fost modificat prin Ley 3/2014 (Legea 3/2014) din 27 martie 2014 (BOE nr. 76 din 28 martie 2014, p. 26967), prevede la articolul 83 următoarele:

„Clauzele abuzive sunt nule de plin drept și sunt considerate nescrise. În acest scop, instanța, după ascultarea părților, declară nulitatea clauzelor abuzive cuprinse în contract, care va continua însă să fie obligatoriu pentru părți în aceiași termeni, dacă poate continua să existe fără clauzele abuzive."

Litigiile principale și întrebările preliminare

Cauza C-70/17

19 Printr-un contract semnat la 30 mai 2008, domnul García Salamanca Santos și doamna Varela Pena au obținut un credit însoțit de o garanție ipotecară de la instituția bancară Abanca Corporación Bancaria în cuantum de 100 000 de euro, cu o durată de 30 de ani.

20 Clauza 6 bis din acest contract, referitoare la rezilierea anticipată, are următorul cuprins:

„6 bis. Rezilierea anticipată de către instituția de credit.

[Banca] poate, fără a fi necesară punerea în întârziere, să declare împrumutul exigibil și să solicite în instanță restituirea întregii datorii, atât a sumelor scadente, cât și a celor care urmează să devină scadente, majorate cu dobânzi, dobânzi de întârziere și cheltuieli, în următoarele cazuri:

a) Neplata oricărei rate de dobânzi sau de capital, inclusiv toate elementele care o compun, părțile solicitând expres înscrierea acestei clauze în cartea funciară, conform articolului 693 din Legea 1/2000.

[…]"

21 Domnul García Salamanca Santos a introdus o acțiune în anulare la instanța spaniolă de prim grad de jurisdicție competentă, având ca obiect mai multe clauze ale contractului de credit ipotecar menționat, printre care clauza 6 bis, pentru motivul că acestea erau abuzive.

22 Instanța menționată a admis această acțiune și a anulat printre altele clauza 6 bis a contractului de credit ipotecar.

23 Abanca Corporación Bancaria a declarat apel împotriva acestei hotărâri la Audiencia Provincial de Pontevedra (Curtea Provincială din Pontevedra, Spania), care l-a respins prin hotărârea din 14 mai 2014, confirmând astfel hotărârea pronunțată în primă instanță.

24 Abanca Corporación Bancaria a introdus recurs la Tribunal Supremo (Curtea Supremă, Spania) împotriva hotărârii Audiencia Provincial de Pontevedra (Curtea Provincială din Pontevedra).

25 Instanța de trimitere consideră, mai întâi, că clauza 6 bis este abuzivă în măsura în care prevede scadența anticipată a contractului de credit ipotecar în cazul neplății de către debitor a unei singure rate lunare a împrumutului. Ea are îndoieli cu privire la posibilitatea, în raport cu articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13, de a declara o clauză contractuală ca fiind în parte abuzivă menținând partea acestei clauze care nu este considerată abuzivă. În această privință, instanța de trimitere consideră în esență că excluderea elementului abuziv al unei clauze contractuale și menținerea în rest a conținutului său care nu are caracter abuziv nu constituie o modificare sau o înlocuire a conținutului contractului.

26 Instanța de trimitere se întreabă, în continuare, dacă este conform cu dispozițiile Directivei 93/13 să se facă aplicarea unei dispoziții de drept național în mod supletiv pentru a permite continuarea unei proceduri de executare ipotecară declanșate în temeiul unei clauze referitoare la scadența anticipată a unui contract de credit, al cărei caracter abuziv a fost constatat de o instanță națională, în condițiile în care această procedură este considerată mai favorabilă pentru consumatori decât procedura de executare de drept comun.

27 În aceste condiții, Tribunalul Supremo (Curtea supremă) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că recunoaște posibilitatea ca o instanță națională, cu ocazia aprecierii caracterului abuziv al unei clauze privind scadența anticipată incluse într-un contract de împrumut ipotecar încheiat cu un consumator și care prevede scadența pentru neplata unei [singure] rate, pe lângă alte situații de neplată a mai multor rate, să constate caracterul abuziv numai în ceea ce privește partea sau situația privind neplata unei rate și să mențină validitatea clauzei privind scadența anticipată, ca urmare a neplății mai multor rate, care este prevăzută cu titlu general în cuprinsul clauzei, indiferent de faptul că analiza concretă a validității sau a caracterului abuziv trebuie amânată până la momentul exercitării posibilității [de declarare a scadenței anticipate a împrumutului]?

2) O instanță națională are posibilitatea, în conformitate cu Directiva 93/13 – după ce a constatat caracterul abuziv al unei clauze privind scadența anticipată a unui contract de împrumut sau de credit cu garanție ipotecară – să aprecieze că aplicarea supletivă a unei norme de drept național, cu toate că prevede inițierea sau continuarea procedurii de executare împotriva consumatorului, este mai favorabilă pentru acesta decât suspendarea respectivei proceduri speciale de executare ipotecară și autorizarea creditorului să solicite rezilierea contractului de împrumut sau de credit sau plata sumelor datorate și executarea ulterioară a hotărârii de condamnare, fără avantajele pe care această procedură specială de executare ipotecară le presupune pentru consumator?”

Cauza C-179/17

28 La 22 iunie 2005, doamna Rodríguez Ramírez și domnul Lau Mendoza au încheiat cu banca Bankia un contrat de împrumut ipotecar în cuantum de 188 000 de euro, cu o durată de 37 de ani.

29 Clauza 6 bis din acest contract, intitulată „Rezilierea anticipată de către organismul de credit”, prevede următoarele:

„În pofida duratei stipulate a prezentului contract, banca creditoare poate declara împrumutul scadent, considerând contractul reziliat, iar datoria ca fiind scadentă anticipat în întregime, în special în cazul neplății la scadență a uneia, a mai multe sau a tuturor ratelor stabilite în cea de a doua clauză [referitoare la amortizare].”

30 În urma neplății de către pârâții din litigiul principal a 36 de rate lunare, Bankia a introdus la Juzgado de Primera Instancia nr. 1 de Barcelona (Tribunalul de Primă Instanță nr. 1 din Barcelona, Spania) o cerere de executare ipotecară referitoare la bunul ipotecat pentru garantarea plății împrumutului acordat.

31 Instanța de trimitere arată că, potrivit jurisprudenței Tribunal Supremo (Curtea Supremă), atunci când o instanță sesizată cu o procedură specială de executare ipotecară constată că această procedură se întemeiază pe o clauză abuzivă care prevede printre altele scadența anticipată a contractului de împrumut în cazul neplății unei singure rate lunare, această instanță, în loc să pronunțe încetarea executării în temeiul articolului 695 alineatele 1 și 3 din LEC, trebuie să mențină această procedură. Acest rezultat ar fi obținut înlocuind o astfel de clauză cu norma prevăzută la articolul 693 alineatul 2 din LEC, în versiunea sa ulterioară semnării contractului de împrumut ipotecar menționat la punctul 28 din prezenta hotărâre, care permite scadența anticipată a împrumutului în cazul neplății a cel puțin trei rate lunare.

32 Potrivit instanței de trimitere, din această jurisprudență reiese că încetarea executării ar presupune posibilitatea băncii de a se prevala, după dispunerea acestei încetări, de articolul 1124 din Codul civil, care permite introducerea unei acțiuni prin care instanței sesizate să i se solicite să declare rezilierea contractului. Decizia judecătorească rezultată din această acțiune ar face obiectul unei proceduri de executare de drept comun îndreptate împotriva tuturor bunurilor debitorului, inclusiv a locuinței acestuia.

33 Instanța de trimitere arată de asemenea că, potrivit Tribunal Supremo (Curtea Supremă), atunci când bunul ipotecat este locuința debitorului, procedura specială de executare ipotecară are, spre deosebire de procedura de executare de drept comun, mai multe particularități destinate să îl protejeze pe acest debitor. Printre aceste particularități se numără în special posibilitatea debitorului de a obține liberarea bunului, aplicarea unui preț minim sub care locuința debitorului nu poate fi vândură la licitație, precum și posibilitatea debitorului de a se libera de datorie atunci când cuantumul rezultat din vânzarea la licitație este insuficient pentru acoperirea întregii creanțe. Având în vedere aceste particularități, Tribunalul Supremo (Curtea Supremă) ar fi statuat că procedura specială de executare ipotecară este mai favorabilă intereselor consumatorului decât procedura de executare de drept comun care s-ar aplica în urma unei acțiuni declaratorii întemeiate pe articolul 1124 din Codul civil.

34 Cu toate acestea, instanța de trimitere are îndoieli cu privire la compatibilitatea jurisprudenței Tribunal Supremo (Curtea Supremă) cu articolele 6 și 7 din Directiva 93/13.

35 Pe de o parte, aceasta repune în discuție caracterul mai avantajos al procedurii de executare ipotecară în raport cu o reziliere judiciară a contractului de împrumut ipotecar întemeiată pe articolul 1124 din Codul civil urmată de o procedură de executare de drept comun. Ea arată în această privință că, într-o procedură de executare de drept comun, consumatorul ar avea posibilitatea în practică să câștige timp și să evite pentru moment evacuarea din locuința sa. În plus, o analiză a jurisprudenței Tribunal Supremo (Curtea Supremă) și a textului articolului 1124 din Codul civil ar evidenția faptul că, în cazul împrumuturilor ipotecare destinate achiziționării unei locuințe, este relativ probabil ca acțiunea declaratorie întemeiată pe articolul 1124 din Codul civil să fie respinsă dat fiind că acest articol nu ar fi aplicabil contractelor de împrumut. Chiar și în ipoteza în care ar fi admisă aplicabilitatea articolului

1124 din Codul civil în cazul contractelor de împrumut, instanța de trimitere indică faptul că respingerea acțiunii în reziliere nu ar fi exclusă în cazul în care instanța consideră că se justifică acordarea unui termen debitorului, astfel cum în mod expres permite acest articol.

36 Pe de altă parte, aplicarea cu titlu supletiv a articolului 693 alineatul 2 din LEC, în versiunea în vigoare ulterior semnării contractului de împrumut ipotecar, în locul clauzei contractuale declarate abuzive ar fi, potrivit instanței de trimitere, problematică din două puncte de vedere.

37 În primul rând, potrivit jurisprudenței Curții, în special Hotărârii din 21 ianuarie 2015, Unicaja Banco și Caixabank (C-482/13, C-484/13, C-485/13 și C-487/13, EU:C:2015:21), instanța națională poate să înlocuiască o clauză abuzivă cu o dispoziție supletivă de drept național numai în „ipotezele în care invalidarea clauzei abuzive ar obliga instanța să anuleze contractul în ansamblul său și să expună astfel consumatorul unor consecințe care l-ar prejudicia”.

38 În al doilea rând, presupunând că aplicarea supletivă a articolului 693 alineatul 2 din LEC, în versiunea în vigoare ulterior semnării contractului de împrumut ipotecar, ar fi considerată *in abstracto* posibilă, existența unui acord între părți ar fi o condiție fundamentală prevăzută de această dispoziție pentru ca ea să se aplice. În speță, un asemenea acord ar fi rezultat, desigur, din încheierea contractului de împrumut ipotecar, însă tocmai acest acord ar fi fost considerat abuziv și ar fi fost declarat nul.

39 Pentru toate aceste motive, care evidențiază probleme juridice susceptibile să fie importante în contextul răspunsului la cererea de decizie preliminară introdusă de Tribunal Supremo (Curtea Supremă) în cauza C-70/17, instanța de trimitere a considerat oportun și necesar să adreseze Curții o nouă cerere de decizie preliminară pentru ca aceasta să poată, dacă este cazul, să fie conexată cu cererea introdusă anterior în cauza C-70/17.

40 În aceste condiții, Juzgado de Primera Instancia nr. 1 de Barcelona (Tribunalul de Primă Instanță nr. 1 din Barcelona, Spania) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) O jurisprudență (Hotărârea Tribunal Supremo [(Curtea Supremă)] din 18 februarie 2016) potrivit căreia, în pofida caracterului abuziv al clauzei privind scadența anticipată și a faptului că aceasta constituie temeiul cererii de executare, procedura de executare ipotecară nu trebuie să înceteze, deoarece este mai avantajoasă pentru consumator, având în vedere că, în contextul unei posibile executări a unei hotărâri pronunțate în cadrul unei proceduri pe fond întemeiate pe articolul 1124 din Codul civil, consumatorul nu ar putea beneficia de privilegiile procedurale specifice executării ipotecare, cu toate că jurisprudența respectivă nu ia în considerare faptul că, potrivit unei jurisprudențe constante și consacrate a Tribunal Supremo [Curtea Supremă] însuși, articolul 1124 din Codul civil (prevăzut pentru contractele care dau naștere unor obligații reciproce) nu este aplicabil în ceea ce privește contractul de împrumut, deoarece acesta reprezintă un contract real și unilateral care este încheiat numai după transferul banilor și care, prin urmare, creează obligații numai pentru împrumutat, iar nu pentru împrumutător (creditor), astfel încât, dacă se aplică această jurisprudență a Tribunal Supremo în cadrul procedurii pe fond, consumatorul ar putea obține o hotărâre de respingere a cererii de reziliere și de reparare a prejudiciului și nu s-ar mai putea susține că continuarea procedurii de executare ipotecară este mai avantajoasă pentru el, se opune articolelor 6 și 7 din [Directiva 93/13] privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii?

2) În cazul în care se admite aplicabilitatea articolului 1124 din Codul civil în ceea ce privește contractele de împrumut sau contractele de credit în general, o jurisprudență precum cea menționată, care nu ia în considerare, pentru a stabili dacă pentru consumator este mai avantajoasă continuarea procedurii de executare ipotecară sau dacă este mai prejudiciabilă inițierea unei proceduri pe fond întemeiate pe articolul 1124 din Codul civil, faptul că, în cadrul acestei proceduri, cererea de reziliere a contractului și de reparare a prejudiciului poate fi respinsă dacă

instanța aplică prevederile articolului 1124 din Codul civil, conform căruia «[i]nstanța admite rezilierea solicitată în cazul în care nu există motive întemeiate care o autorizează să acorde un termen», având în vedere faptul că, tocmai în contextul contractelor de împrumut și de credit ipotecar încheiate pe durată îndelungată (20 sau 30 de ani) pentru achiziționarea de locuințe, este posibil ca instanțele să aplice acest motiv de respingere, în special în cazul în care neîndeplinirea efectivă a obligației de plată nu a fost foarte gravă, se opune articolelor 6 și 7 din [Directiva 93/13] privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii?

3) În cazul în care se admite că este mai avantajos pentru consumator ca procedura de executare ipotecară să continue, împreună cu efectele scadenței anticipate, o jurisprudență precum cea menționată, care aplică cu titlu supletiv o normă legală (articolul 693 alineatul 2 din [LEC]), în pofida faptului că contractul poate continua să existe fără clauza privind scadența anticipată, și care conferă efecte articolului respectiv, cu toate că nu este îndeplinită condiția sa fundamentală – existența în contract a unei clauze valide și eficace privind scadența anticipată, care a fost declarată abuzivă, nulă și nevalidă – se opune articolelor 6 și 7 din [Directiva 93/13] privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii?"

Cu privire la conexarea cauzelor C-70/17 și C-179/17

41 Având în vedere conexitatea cauzelor C-70/17 și C-179/17, se impune ca, în temeiul articolului 54 din Regulamentul de procedură al Curții, acestea să fie conexate în vederea pronunțării prezentei hotărâri.

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la admisibilitatea cererii de decizie preliminară în cauza C-179/17

42 Guvernul spaniol contestă admisibilitatea cererii de decizie preliminară în cauza C-179/17 pentru motivul că obiectivul urmărit prin această cerere ar fi completarea cadrului juridic expus de Tribunal Supremo (Curtea Supremă) în cadrul cauzei C-70/17 pentru a permite Curții să dispună de toate elementele pertinente pentru a răspunde la întrebările preliminare adresate în acea cauză. Or, finalitatea unei trimiteri preliminare ar fi obținerea unei interpretări a dreptului Uniunii, iar nu corectarea conținutului unor întrebări preliminare adresate în cadrul altor cauze aflate pe rolul Curții. Pe de altă parte, guvernul spaniol susține că întrebările adresate de instanța de trimitere privesc exclusiv interpretarea unor norme de drept național.

43 Astfel cum a arătat avocatul general la punctul 43 din concluzii, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, în cadrul cooperării dintre Curte și instanțele naționale, instituită la articolul 267 TFUE, numai instanța națională care este sesizată cu soluționarea litigiului și care trebuie să își asume răspunderea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată are competența să aprecieze, luând în considerare particularitățile cauzei, atât necesitatea unei decizii preliminare pentru a fi în măsură să pronunțe propria hotărâre, cât și pertinența întrebărilor pe care le adresează Curții (Hotărârea din 29 noiembrie 1978, Redmond, 83/78, EU:C:1978:214, punctul 25, și Hotărârea din 14 iunie 2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, punctul 76, precum și jurisprudența citată).

44 În consecință, în cazul în care întrebarea adresată privește interpretarea dreptului Uniunii, Curtea este, în principiu, obligată să se pronunțe. Refuzul de a se pronunța asupra unei întrebări preliminare adresate de o instanță națională este posibil numai atunci când este evident că interpretarea dreptului Uniunii solicitată nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal, atunci când problema este de natură ipotetică ori Curtea nu dispune de elementele de fapt sau de drept necesare

pentru a răspunde în mod util la întrebările care i-au fost adresate (Hotărârea din 16 iunie 2015, Gauweiler și alții, C-62/14, EU:C:2015:400, punctul 25, precum și Hotărârea din 20 decembrie 2017, Global Starnet, C-322/16, EU:C:2017:985, punctul 17).

45 În speță, cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolelor 6 și 7 din Directiva 93/13. În plus, decizia de trimitere expune cadrul factual și juridic într-un mod suficient pentru a permite să se determine obiectul întrebărilor adresate. Mai mult, nu rezultă că interpretarea solicitată nu ar avea nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal ori că problema ar fi de natură ipotetică.

46 În sfârșit, având în vedere jurisprudența citată la punctul 44 din prezenta hotărâre, aspectul dacă instanța de trimitere intenționează să completeze cadrul juridic al cererii de decizie preliminară formulate de Tribunal Supremo (Curtea Supremă) în cauza C-70/17 este lipsit de pertinență pentru aprecierea admisibilității cererii de decizie preliminară în cauza C-179/17.

47 În consecință, cererea de decizie preliminară în cauza C-179/17 este admisibilă.

Cu privire la fond

48 Prin întrebările adresate în cauza C-70/17 și în cauza C-179/17, care trebuie analizate împreună, instanțele de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolele 6 și 7 din Directiva 93/13 trebuie interpretate în sensul, pe de o parte, că, atunci când o clauză privind scadența anticipată a unui contract de împrumut ipotecar este declarată abuzivă, ea poate fi totuși menținută în parte, prin eliminarea elementelor care o fac abuzivă și, pe de altă parte, că, în caz contrar, procedura de executare ipotecară inițiată în temeiul acestei clauze poate în orice caz să continue prin aplicarea supletivă a unei norme de drept național, dacă imposibilitatea de a recurge la această procedură ar fi contrară intereselor consumatorilor.

49 Potrivit unei jurisprudențe constante, sistemul de protecție instituit de Directiva 93/13 se întemeiază pe ideea potrivit căreia consumatorul se află într-o situație de inferioritate față de profesioniști în ceea ce privește atât puterea de negociere, cât și nivelul de informare, situație care îl determină să adere la condițiile formulate în prealabil de profesioniști, fără a putea exercita o influență asupra conținutului acestora (a se vedea printre altele Hotărârea din 3 iunie 2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, punctul 27, precum și jurisprudența citată).

50 Având în vedere o astfel de situație de inferioritate, Directiva 93/13 obligă statele membre să prevadă un mecanism care să asigure ca orice clauză contractuală care nu a făcut obiectul unei negocieri individuale să poată fi controlată pentru aprecierea eventualului său caracter abuziv. În acest cadru, instanței naționale îi revine sarcina să determine, ținând seama de criteriile prevăzute la articolul 3 alineatul (1) și la articolul 5 din Directiva 93/13, dacă, având în vedere împrejurările proprii ale speței, o astfel de clauză îndeplinește cerințele bunei-credințe, echilibrului și transparenței prevăzute de această directivă (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 martie 2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, punctele 42-48, și Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 40).

51 În speță, din constatările instanțelor de trimitere reiese că clauzele în discuție în litigii principale, deși se inspiră din articolul 693 alineatul 2 din LEC, în versiunea în vigoare la data semnării contractelor de împrumut ipotecar în discuție în litigiile principale din care fac parte, trebuie să fie considerate abuzive în măsura în care prevăd că instituția financiară poate să declare scadența anticipată a contractului și să ceară restituirea împrumutului în cazul în care debitorul nu plătește o rată lunară.

52 În acest context, trebuie amintit mai întâi că, în temeiul articolului 6 alineatul (1) din Directiva 93/13, instanțelor naționale le revine obligația de a înlătura aplicarea clauzelor abuzive pentru ca ele să nu producă efecte obligatorii pentru consumator, cu excepția cazului în care consumatorul se opune (a se vedea în acest sens Hotărârea din 4 iunie 2009, Pannon GSM, C-243/08, EU:C:2009:350, punctul 35, și Hotărârea din 14 iunie 2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, punctul 65).

53 În continuare, potrivit jurisprudenței Curții, atunci când instanța națională constată nulitatea unei clauze abuzive cuprinse într-un contract încheiat între un profesionist și un consumator, articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că se opune unei norme de drept național care permite instanței naționale să completeze acest contract modificând conținutul acestei clauze (Hotărârea din 14 iunie 2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, punctul 73, și Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 77).

54 Astfel, în cazul în care instanța națională ar avea posibilitatea să modifice conținutul clauzelor abuzive care figurează într-un astfel de contract, o asemenea posibilitate ar putea aduce atingere realizării obiectivului pe termen lung urmărit prin articolul 7 din Directiva 93/13. Astfel, această posibilitate ar contribui la eliminarea efectului descurajator pe care îl are asupra profesioniștilor faptul că asemenea clauze abuzive pur și simplu nu sunt aplicate față de consumator, în măsura în care aceștia ar fi în continuare tentați să utilizeze clauzele menționate, știind că, chiar dacă acestea ar fi invalidate, contractul va putea fi totuși completat de instanța națională în măsura în care este necesar, garantând astfel interesul respectivilor profesioniști (Hotărârea din 14 iunie 2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, punctul 69, și Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 79).

55 În speță, simpla eliminare a motivului de scadență care determină caracterul abuziv al clauzelor în discuție în litigiile principale ar fi echivalentă, în fond, cu modificarea conținutului acestor clauze afectând substanța acestora. Prin urmare, menținerea în parte a respectivelor clauze nu poate fi admisă întrucât, în caz contrar, s-ar aduce atingere efectului disuasiv amintit la punctul anterior din prezenta hotărâre.

56 Cu toate acestea, Curtea a statuat deja că din jurisprudența citată la punctele 53 și 54 din prezenta hotărâre nu rezultă că, într-o situație în care un contract încheiat între un profesionist și un consumator nu poate continua să existe după eliminarea unei clauze abuzive, articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 s-ar opune ca instanța națională, în temeiul principiilor din dreptul contractelor, să elimine clauza abuzivă prin înlocuirea acesteia cu o dispoziție de drept național cu caracter supletiv, în situații în care invalidarea clauzei abuzive ar obliga instanța să anuleze contractul în ansamblul său, expunându-l prin aceasta pe consumator unor consecințe deosebit de prejudiciabile, astfel încât acesta din urmă ar fi în acest fel penalizat (a se vedea în acest sens Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctele 80, 83 și 84).

57 În această privință, Curtea a statuat că o asemenea înlocuire este deplin justificată în lumina finalității Directivei 93/13. Astfel, ea este conformă cu obiectivul articolului 6 alineatul (1) din Directiva 93/13, întrucât această dispoziție urmărește să înlocuiască echilibrul formal pe care îl instituie contractul între drepturile și obligațiile cocontractanților cu un echilibru real, de natură să restabilească egalitatea între aceste părți, iar nu să anuleze toate contractele care conțin clauze abuzive (a se vedea în acest sens Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctele 81 și 82, precum și jurisprudența citată).

58 În cazul în care, într-o situație precum cea descrisă la punctul 56 din prezenta hotărâre, nu ar fi permisă înlocuirea unei clauze abuzive cu o dispoziție de drept național cu caracter supletiv, instanța fiind obligată să anuleze contractul în ansamblul său, consumatorul ar putea fi expus unor consecințe deosebit de prejudiciabile, astfel încât caracterul descurajator care rezultă din anularea contractului ar risca să fie compromis. Astfel, în ceea ce privește un contract de împrumut, o asemenea anulare ar avea în principiu drept consecință exigibilitatea imediată a sumei împrumutate care rămâne datorată

în proporții ce riscă să depășească capacitățile financiare ale consumatorului și, din această cauză, tinde să îl penalizeze mai degrabă pe acesta decât pe împrumutător, care, pe cale de consecință, nu ar fi descurajat să insereze astfel de clauze în contractele pe care le propune (a se vedea în acest sens Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctele 83 și 84).

59 Pentru motive analoage, este necesar să se considere că, în situația în care un contract de împrumut ipotecar încheiat între un profesionist și un consumator nu poate continua să existe după eliminarea unei clauze abuzive al cărei text este inspirat de o dispoziție legislativă aplicabilă în cazul unui acord între părțile la contract, articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 nu poate fi interpretat în sensul că se opune ca instanța națională, pentru a evita nulitatea acestui contract, să înlocuiască această clauză cu noul text al acestei dispoziții legislative de referință introdus ulterior încheierii contractului, în măsura în care anularea contractului l-ar expune pe consumator unor consecințe deosebit de prejudiciabile.

60 În speță, contractele în discuție în litigiile principale privesc, pe de o parte, acordarea unor împrumuturi de către o bancă și, pe de altă parte, constituirea unor garanții ipotecare referitoare la aceste împrumuturi. Clauzele în discuție în litigiile principale, care se inspiră din textul articolului 693 alineatul 2 din LEC, în versiunea în vigoare la data semnării acestor contracte, permit în esență băncilor respective să declare împrumutul scadent și să solicite plata oricărei sume care rămâne datorată în cazul neplății vreunei rate lunare. Revine instanțelor de trimitere sarcina să verifice, în conformitate cu normele de drept intern și urmând o abordare obiectivă (a se vedea în acest sens Hotărârea din 15 martie 2012, Pereničová și Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, punctul 32), dacă eliminarea acestor clauze ar avea drept consecință imposibilitatea contractelor de credit ipotecar de a continua să existe.

61 Într-o astfel de ipoteză, instanțelor de trimitere le va reveni sarcina să examineze dacă anularea contractelor de împrumut ipotecar în discuție în litigiile principale i-ar expune pe consumatorii în cauză unor consecințe deosebit de prejudiciabile. În această privință, din deciziile de trimitere reiese că o asemenea anulare ar putea avea un impact în special asupra modalităților procedurale de drept național potrivit cărora băncile pot obține, în justiție, restituirea întregului cuantum al împrumutului care rămâne datorat de consumatori. Astfel, în cazul anulării contractelor de împrumut ipotecar în discuție în litigiile principale, recuperarea creanțelor băncilor va trebui efectuată pe calea unei proceduri de executare de drept comun, în timp ce, în cazul în care aceste contracte sunt menținute prin înlocuirea clauzei abuzive cu noua versiune a articolului 693 alineatul 2 din LEC, care permite scadența anticipată a acelorași contracte după neplata de către debitor a cel puțin trei rate lunare, procedura specială de executare ipotecară va rămâne aplicabilă. Aceste două proceduri s-ar deosebi printre altele prin împrejurarea că procedura specială de executare ipotecară a locuinței obișnuite se caracterizează prin posibilitatea debitorului de a libera bunul ipotecat până la data vânzării la licitație prin consemnarea sumelor datorate, prin aceea de a obține o remitere parțială de datorie, precum și prin garanția că bunul ipotecat nu va fi vândut la un preț mai mic de 75 % din valoarea sa estimată.

62 Or, o asemenea înrăutățire a situației procedurale a consumatorilor în cauză, din cauza recurgerii la o procedură de executare de drept comun în locul procedurii speciale de executare ipotecară, este pertinentă în cadrul aprecierii consecințelor anulării contractelor în cauză și, în conformitate cu cele constatate la punctul 59 din prezenta hotărâre, ar putea, prin urmare, să justifice, dacă ea îi expune pe consumatorii menționați unor consecințe deosebit de prejudiciabile, înlocuirea de către instanțele de trimitere a clauzelor abuzive cu versiunea articolului 693 alineatul 2 din LEC ulterioară semnării contractelor în discuție în litigiile principale. Întrucât caracteristicile respectivelor proceduri de executare sunt însă guvernate exclusiv de dreptul național, instanțele naționale sunt singurele cărora le revine sarcina de a proceda la verificările și comparațiile necesare în această privință.

63 În schimb, în cazul în care aceleași instanțe ar ajunge la concluzia că contractele de împrumut ipotecar în cauză pot continua să existe fără clauzele abuzive în discuție în litigiile principale, acestora le-ar reveni, conform jurisprudenței citate la punctul 56 din prezenta hotărâre, sarcina să înlăture aplicarea

acestor clauze, cu excepția cazului în care consumatorul se opune, printre altele în ipoteza în care acesta ar considera că o executare ipotecară efectuată în temeiul unei asemenea clauze i-ar fi mai favorabilă decât calea unei proceduri de executare de drept comun. Astfel, acest contract trebuie să continue să existe, în principiu, fără nicio altă modificare decât cea rezultată din eliminarea clauzelor abuzive, în măsura în care, în conformitate cu normele dreptului intern, o astfel de menținere a contractului este posibilă din punct de vedere juridic (a se vedea în acest sens Hotărârea din 26 ianuarie 2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, punctul 71).

64 Având în vedere considerațiile care precedă, este necesar ca la întrebările adresate în cauzele C-70/17 și C-179/17 să se răspundă că articolele 6 și 7 din Directiva 93/13 trebuie interpretate în sensul că, pe de o parte, se opun ca o clauză privind scadența anticipată a unui contract de împrumut ipotecar declarată abuzivă să fie menținută în parte, prin eliminarea elementelor care o fac abuzivă, atunci când o astfel de eliminare ar echivala cu modificarea conținutului acestei clauze afectându-i substanța, și că, pe de altă parte, aceleași articole nu se opun ca instanța națională să remedieze nulitatea unei asemenea clauze abuzive înlocuind-o cu noul text al dispoziției legislative care a inspirat această clauză, aplicabilă în cazul unui acord între părțile la contract, dacă contractul de împrumut ipotecar în cauză nu poate continua să existe în cazul eliminării clauzei abuzive menționate, iar anularea contractului în ansamblul său l-ar expune pe consumator unor consecințe deosebit de prejudiciabile.

Cu privire la cheltuielile de judecată

65 Întrucât, în privința părților din litigiile principale, procedura are caracterul unui incident survenit la instanțele de trimitere, este de competența acestora să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

Articolele 6 și 7 din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii trebuie interpretate în sensul că, pe de o parte, se opun ca o clauză privind scadența anticipată a unui contract de împrumut ipotecar declarată abuzivă să fie menținută în parte, prin eliminarea elementelor care o fac abuzivă, atunci când o astfel de eliminare ar echivala cu modificarea conținutului acestei clauze afectându-i substanța, și că, pe de altă parte, aceleași articole nu se opun ca instanța națională să remedieze nulitatea unei asemenea clauze abuzive înlocuind-o cu noul text al dispoziției legislative care a inspirat această clauză, aplicabilă în cazul unui acord între părțile la contract, dacă contractul de împrumut ipotecar în cauză nu poate continua să existe în cazul eliminării clauzei abuzive menționate, iar anularea contractului în ansamblul său l-ar expune pe consumator unor consecințe deosebit de prejudiciabile.

Semnături